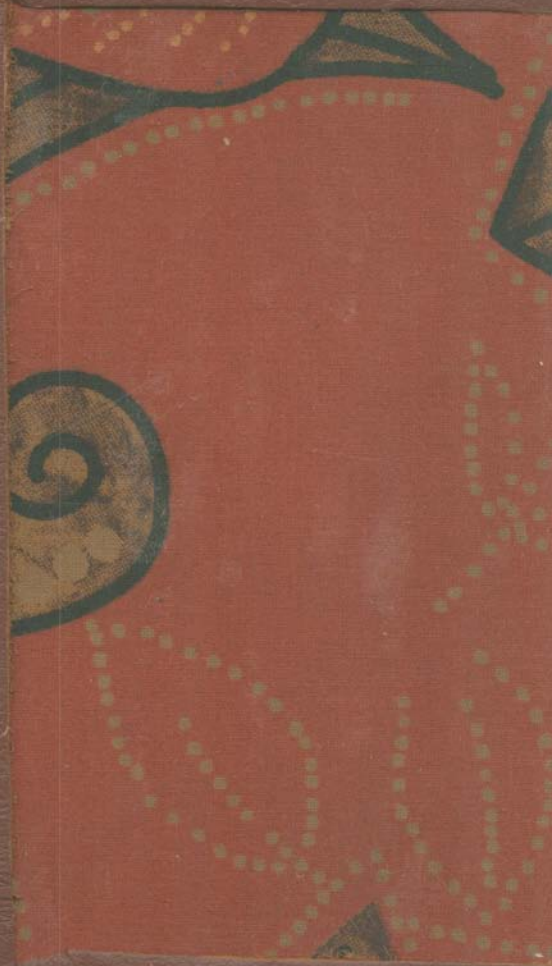

Բ Ե Ն Ե Լ Ի
 Հ Ե Մ Ե Տ Ե Ր Ե Ն Ի
 Ե Շ Խ Ե Ր Հ Ե Յ Ո Ւ Յ Ի Ն
 Մ Ե Ր Ո Յ Կ Ո Ր Ա Ճ Կ Ի :

Օ որ 'ի Լ ղ յս էաժ Հայկական Տառիւ
 Ս է հանձն, և Սրբափայլ Հայրն մեր, Տէր
 Թ օմնաս Լ աստուածագոգէստ Բաբու
 նին Ս անանդեցի, և առաքելա
 դորժ Ե պիտկոսպոսն Սրբոյ
 Խ աշին :

Շ աբարբեղեալ 'ի Ղ ուհասէ Լ աստուած ջաշին
 էալէ Ս անանդեցոյ :

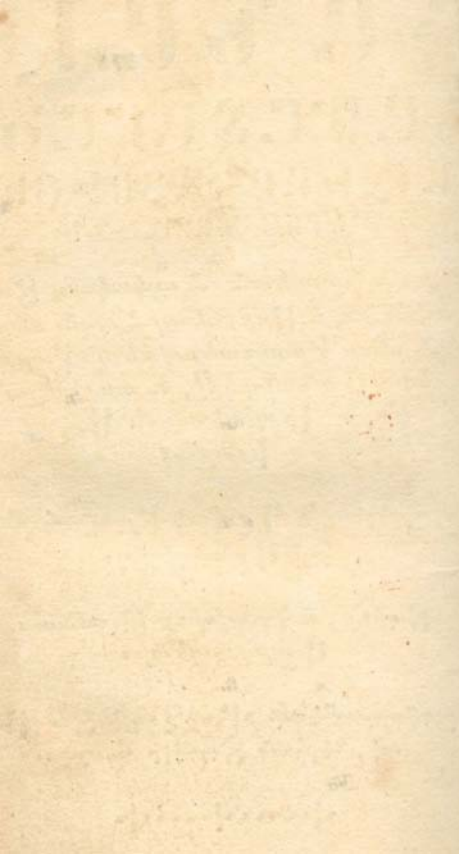
Տ պիւք, և Ն ախիւք Թ օմնասու
 Ս արդասպետի :

Շ աբաբարդուռեալք Ք աջ Դ արե՝ Տ Ե Ս ապիւն
 ոսի, Կ երհուն Տ պաղբէ Հ աշոյ :

Հ Ե Մ Ե Տ Ե Ր Ե Ն Ի

Յ Ե Մ Ի Տ Ե Լ Ո Ւ Ն, 1696.

Յ Ե Մ Ս Տ Ե Լ Օ Դ Ե Մ Ի

ԵՌԻՐԱՆՆ ԸՍՏՈՒԵԾ՝

Ո՛ՐԼՆ՝ մենախնայլ ճառագայթ,
 Բնասման, և Բնադատում Իմաստութի
 Նոր երկնաճորի՝ ՏԵՅՄ, որ խոնարհե
 ցար յերկնից, և ծնար յերկրի վասն մե
 ռոյ փրկութեան (յՆ՝ շխարհագիր լի
 նիլն) յարգանատե երիցս Լրանեցե
 լոյ Կուսին Սարիամու, զաչս սրտի սն
 արգ մոխրոյս ՚ի քոյդ յիս նադատութի,
 և ՚ի թիկնոհասութիւն յառելով՝ աղեր
 սեմ լուսաճորեան զմիտ իմ խաճարեցեալ.
 զի՝ բաճեցից ծնանիլ զբանս ներմուծա
 կանս Համատարածի Լ՝ շխարհացուցի:
 Թէև՝ արգանատ սրտի իմոյ բարեգործութե
 իցե անորդի: զսկսեալս իմ դու կա
 տարեան. զի՝ որդն եմ ես աղմալի, և ՚չ
 սյր շնորհալի:

Լ՝ Նաչատեա Բնեկրցոյս:

Ըստաւտութի՝ և պիտառութիւն,
 ՆորյՆ՝ շխարհացուցէն յառաջագայի,
 ոչ դուզնաքեայ ինչ՝ այլ՝ մե՛ծ օգուտ, և
 հարկաճոր իմնէ. որքան գեղեցկութիւն
 բարուց. որքան ճոխութիւն զանազան
 Լ՝ րհեատից. որքան փարթամութի Բն
 չից. որքան Լրանութիւն, և միաբանութիւն
 Բնակչացն Լրօսպացոց. այսինչն
 բոլոր Լ՝ զգին Փռանկաց: արդարեւ՝ զար
 մա

մանալի՝ և նախանձեւի։ Շանապարհոր
դու թիւնս ցամաքի և ծովու նաւագնացու
թիւս՝ միշտ, և յամ ուրեք ունին։ զերթեւ
եկու թիւն՝ զընդելու թիւն, և զբազմա
շահ վաճառականութիւն, գրեթէ՝ ընդ
ամ ազգս, յԱրեւմտից մինչև յԱրեւելս
ի Հիւսիսոյ՝ ցհարաւ՝ անխափանօրէն ըս
տացան, և ստանան տակաւին յօրէ յօր, և
զայս համայն յԱշխարհագրութենէն.
ընկալան. Քեզ ցարացոյց՝ համբաւա
ծաւալն և եթ՝ Լմստէրդամ, և սորին եր
ջանկութիւնն։

Իկեղեցականաց, ոչ Քնափից՝ ասեմ,
ոչ Թուրամտից՝ կամ, ուսումնատէից. այլ
Քաջամտաց, ուսումնասիրաց՝ Լրթուն,
և Օուարթուն Լրանց, որքան օգտա
կար, և ձեռնտու իցէ՝ Կանօթութիւն
այսր Լընոնականի Վիտութեան՝ վասն
դիւրահասութեան Սուրբ, և Լրտաքին
Վրոյ, նոցին ինքեանց ուղիմութեանն
թողցուք՝ դատել և դարակել։

Բայց՝ և սքան զԼս՝ առաւելապէս պիտա
նանայ Սաճառականաց՝ մանաւանդ հայ
կաղարմից, որք ի մէջ Լսիական՝ և Լրե
ւելական Լղգաց. այսու գոնեա՝ անու
ամբ, Փառաւորք՝ և հնարադէտք երե
ին, զի՝ յամ աղգաց Բնդունելիք, և յոչ
տակաւուց Սիրելիք. ընդ ամ աշխարհ
զանքոյ թերթեկութի ունելով՝ զամ եր
կիր

իիր առ ոտն հարելով յաճախեն:

Ս'որոյ՝ ոչ ընդ վայր աշխատիմք, 'ի շահ' և յօգուտ Ս'երազնեացդ. 'ի լոյսածե լով զհամատարած Լ'շխարհացոյցն՝ հայ կական տառիւ՝ և բառիւ տպեցեալ:

Քանզի՝ որպէս՝ զառողջ, և կայտառ կազմուած ունելով մեք՝ միշտ խնդամք՝ բարեկազմութեանցս աղագաւ. կամ, զըն տանիս ունելով փարթամս՝ յոր խայտա ցեալ հոգւով բարեբանեմք զԼ'ստուած, վասն բարեբախտութե մերայնոց ընտա նեաց. այսպէս՝ զԼ'զգ մեր Լ'րամեան տեսանելով ճոխացեալ հնարիւք՝ հարս տացեալ ընչիւք, և զարդարեցեալ բա րուք. յամուրեք երանեմք զմեզ՝ վասն Լ'ըջանկութեան, և Պայծառութեան մերոյս Լ'զգի:

Օչոյս ուրեմն Տեարիկ՝ որ է.

Բանալի համարարածի Լ'շխարհացոյցին մերոյ նո րածնի. զոր ածեալեմք 'ի լոյս, մատուցա նեմք՝ ձօնեմք՝ և նուիրեմք Չեզ Ուսու մնասէր Լ'զբարցդ հայկազունեաց:

Եւ արդ՝ լըջմտութե, և զուարթ երե սօք ընկալարուք զայս Պործակ մեր 'ի Ս'այելումն Բանասէր համազնեացդ, և յիշեցէք 'ի Ս'րբաւիայլ յաղօթս՝ զԼ'ռա մեծ Ս'արդնդուն մեր, և զհեզահոգի վեհն Ս'տեմախորհուրդ՝ զՏԲ Թաւմատ Լ'պիս կոսլոսն Ս'ոյ Խաչի վանիցն Պողթնեոյ, զի՝
ըն

Բնծայէ զծաղիկ բերկրութեան.

Յանկալի Լճիս Լճամեան:

Եւս՝ զյողներախտ, և զմիակ Բուն Տպա
գիրն Հայոց՝ զանուանին Սատթէոս
Յոհաննիսեան:

Լպայ՝ և զՏրուպ Գալիքս Պոլկաս, ծը
նունդս Գրիգորի՝ Սերունդս՝ Եւրի
ջանի, Սնունդս Հռոմայու՝ և զՍատու
ցողս այսր Գործակի. և զայլ Լճեանա
ռուս մերոյ Տոհմի՝ զԵնդանիս, և զՀան
գուցեալս. որով՝ և դուք յիշեցեալք ՚ի
Քրիստոս լիջիք յաղօթս Լճեանաւո
րաց. Լմէն:

Եթէ կամիս Սիրելւ Սիրեմ:

Եւ շահի Սերոյ Են այստիկ:

Սիրօղն յօժարուք սիրէ՝ և լսէ սիրելւոյն:

Յօժարութեք խօսի զնմանէ:

Բազում անգամ ՚ի միտ շածէ զնա:

Բռանց ձանձրութեան ծառայէ՝ նմա:

Օանձն՝ և զինչո դնէ ՚ի վերայ նորա:

Օգուշանայ ՚ի վերաւորելոյ զնա:

Եթէ՝ յայլոյ վերբերէ՝ հշտեցուցանէ զնա:

Ինի ցաւակից՝ ՚ի ժամանակի նեղուէ նր:

Խնդայ ընդ մերձեանալ նորա:

Յաւի ընդ հեռանալ նորա:

Սիրէ զՍիրելիս նորա:

Լսէ զատելիս նորա:

Չանոյ հաճյանալ նմա:

Երկնքի անհաճոյանալ նորա 'ի նմանէ :
 Քարչէ զայլս 'ի սիրելու թի՛նորա :
 Օսրարդ ևս տուեալ 'ի նմանէ, ոչ օտարա
 ցուցանէ :

Հաւանի խրատուց նորա :
 Խնդրէ զսէտս, և զինչս՝ համարձակ յու
 սով՝ 'ի նմանէ :

Եթէ կամիս գիտել գիտեալ :

Եւ շանք գիտութեանն էն աշտոյիէ :

Գիտունն յօժարուք բերի առ գիտելին :

Գիւրաւ խօսի զգիտելեալն :

Բազմիցս զմտաւածէ զգիտելին :

Ինձանձիր տքնի վասն գիտելոյն,
 ոյր վերայ զանձն՝ և զինչս իւր դնէ :

Օ գուշանայ 'ի մոլար շաւղայ,
 և զմոլորեալս առ գիտելին ուղեորէ :

Իմաստասիրէ զանխմաստս,
 և յիմաստնոցն իմաստնանայ :

Գիտէ զծարաւօղս գիտելոյն,
 և զնորին ծանակօղս գիտէ :

Տենչայ ճաշակել զգիտելին,
 և յայնմանէ անճաշակ մնալն՝ տքայ :

Քարչէ զայլս 'ի ծանօթութի՛ն գիտելոյն,
 և զնորին ձիրս այլոց ևս հաղորդէ :

Հաւանի կարգաց՝ և սահմանաց գիտե
 լոյն, և բնաւից գաղտնեաց նորին ըն
 դելորէն լինի հետաքրքիր :

Իսկ աշտոյիէ՝ եւ զայլն իմա : աշտոյնն առաջնա :

Արքայապետ Սէննաբեհն՝ Վան դիարիմայի վերա
հաստութի Շրջանակացն, և այլոց պարագայիցն հա
մարարածի՝ և հարկաւորութի Աշխարհացոյցն մերոյ ։

ՆԱԽ ԵՐԳՈՒԹԱՒԱՆ ։

Այնպիսի համատարած՝ հարթա
բուր, և խոր Աշխարհացոյց՝
սլարտի ցուցանել զորս կողմունս աշխար
հի. զհիւսիս՝ ուր Քաւեռն է՝ հիւսիսայ
ին. զհարաւ՝ ուր Սուղական, և հարաւ
ային Քաւեռն է. զԱրեւել՝ յաջկոյս կողմա
նէ. և զԱրեւմուտ՝ ի ձախկոյս կողմանէ՝
զԱշխարհացոյց հայեցողին ։

Պարտիւս՝ ունիլ զեօթն Շրջանակս մա
նաւանդականս, ցոյց. զհասարակածուն՝
զԱլենդանակերպարանն, զՍիջորեայն՝
զերկուս Արեւադարձս, և զերկուս Քաւե
ռականս. որք միանգամայն զուգագիծք
են, բայց ի մնացեալ հանգիտաբացեայ՝
և Սիջորեայ Վախիցն, որք են սոսկագիծք.
զի՛ միայն մեծագոյն հանգիտաբացեայն՝
որ է՝ հասարակածուն, և Առաջին Սիջո
րեայն՝ որ անցանի ընդ Երանելի Արդ
ղիս, են զուգագիծք ։

Հասարակածուն՝ Ալենդանակերպարանն,
և Առաջին Սիջորեայն զաստիճանս ևս
ցուցանեն ։ Հասարակածուն ունի զաս
տիճանս 360, զսկիզբն արարեալ յԱրա
նելի Ազդեայն՝ ցուցանէ զաստիճանս եր
կայ

կայնութեանն տեղեաց: Անդանակեր
պարանն ցուցանէ զաստիճանս երկոտա
սան Անդանակերպիցն, յերեսնէ յերե
սուն՝ ըստ 12 Անդանակերպիցն. երկոտա
սանիցս 30, լինին աստիճանք՝ 360:

Առաջին միջօրեայն ցուցանէ զաստիճանս
լայնութեանն տեղեաց կամ բարձրուն
բևեռաց. զսկիզբն արարեալ ՚ի Հասար
ակածուէն առ բևեռս. յարեւելից կուսէ՝
90 ՚ի Հիւսիս նշանին, 90 ՚ի Հարաւ, նոյն
պէս՝ յարեւմտից կուսէ՝ 90 ՚ի Հիւսիս, 90
՚ի Հարաւ. քառիցս 90՝ լինին աստիճանք
միանգամայն բևեռէ ՚ի բևեռ 360:

Հասարակօրէն՝ Աշխարհացոյցն Անդհա
նուր զերկուս գունտս ունի՝ զհին, և ըզ
նոր Աշխարհ: Հինն պարունակէ զերիս
մասունս աշխարհի՝ զԱրիա, կամ՝ Արե
ւելեան մասն աշխարհի: զԱֆրիկա՝ որ
է հաբաշտան, կամ բոլոր մասն հարաւ
ային: և զԵւրօպա, ոյսինքն՝ Փռանկս
տան: Աորն՝ զչորրորդ մասն և էթ՝ բո
վանդակէ, որ է՝ Ամերիկայ, ցւ. նորաշ
խարհ՝ և իննգիշունեա.

Արդ՝ համառօտեացաւս զսահմանս՝ եւ զպաշտօնս վերոգեցելոյ Շրջանակացն Էօնեանց, եւ զայլ պարսգայս Աշխարհացոյցն մերոյ նորոճենի:

Պրակ ն:

Յաղագս Հասարակածոյն:

Հասարակածուն է Շրջանակ անփոփոխ՝ հանգիտաբացեայ, եւ անջրպետ մասին հիւսիսայնոյ՝ եւ հարաւայնոյ, այսինքն՝ բաժանէ ուղղակի՝ զԱրեւրագուն տըն յերկուս հաւասար կողմունս. ի հիւսիսային, եւ ի հարաւային կողմն. յերկուց Քլեեռացն հաւասարաւ միջոցաւ ի բաց կացել: Սասն այն, որ ի հասարակածէն՝ ցհիւսիս տարածի, ասի՝ հիւսիսային. եւ այն մասն՝ որ է՝ ի հասարակածունէն՝ ցհարաւային՝ եւ Սուզական Քլեեռն, ասի՝ հարաւային կողմն: Յորժամ Արեգակն յայս գիծ հասանի՝ յամուրեք լինի հասարակութի, եւ հաւասարութի ժամուց՝ գիշերոյ, եւ ցերեկոյ. ուստի՝ ասի հասարակածու, զի՝ ածէ զհասարակութի աւուրց. որ երկիցս յիւրաքանչիւրում ամի հանգիպի. ի 21 Սարտի ամսոյն՝ յոր ժամ Արեգակն մտանէ ի Սոյն, եւ լինի Ղարուն. եւ ի 23 Սեպտեմբերի ամսոյն՝ երբ Արեգակն ի Աշիւն մտանէ, եւ լինի Աշուն: Առանց այսր Շրջանակի՝ ոչինչ քաղաք ոչինչ երկիր, ոչինչ տեղի ստորա գրե

գրի յԱշխարհացուցոջ. զի՝ սովաւ թուեմք, և չափեմք զմերձաւորութի, կամ՝ զհեռաւորութիւն տեղեաց առ իրեարս. ևս՝ զլայնութի, կամ՝ զբարձրութի տեղեաց ՚ի հիւսիս՝ և ՚ի հարաւ կոյս:

Այլ այլապէս ևս՝ անուանի՝ հասարակած, հասարակօրեայ՝ Գիշերահանդէտ՝ հաւասարող՝ և հանգիտող: ՚ի Նաւավարից ասի՝ Սիջադիծ: Լաթիններէն՝ Լ. քուստոր: Յունարէն՝ Խիմէրիսոս: և՝ Լ. բաբերէն՝ Խաթիստիւն:

Լ. յլ մնացեալ Գիծքն, որք ևս՝ յարեմ տից յարեւելս ածին, և են՝ Սոսկադիծք, ասին՝ հանգիտաբացեայք. զի՝ հանգիտօրէն՝ և հաւասարակի՝ ՚ի բացկան յիրեբաց, և յերկուց Բեռնայն: նախորդ, և Սեծագոյն հանգիտաբացեայն՝ է՝ զուգագիծ հասարակածն: ինն հանգիտաբացեայք ՚ի հիւսիսկոյս հասարակածին, և ինն ՚ի հարաւ՝ գծագրին: ՚ի միոյ հանգիտաբացէէ առ միւս մերձակայ հանգիտաբացեայն գոյ միջոց, և բացատուութի չորրորդիւ մասամբ ժամու միոյ:

Պրակ Է:

Յաղագս կենդանակերպարանին:

Կենդանակերպարանն է՝ այն Խոտորուն՝ և թիւր գիծն, որ ծայրիւ միով յենու Լմարայնոյ Լ. բլադարձին՝ յըսկզբան Խեց

խեցգետնին. իսկ՝ միւս ծայրիւն յարի
 ձմերայնոյ Լ՛ոււադարձին՝ յըսկզբան
 Լ՛յծեղջեր: Ս՛իջահատէ զհասարակա
 ծուն՝ և ՚ինմանէ միջահատի յըսկզբան
 խոյին, և Կշուին: Բաժանի յերկոտա
 սան Կենդանատեսակս, և Կենդանակեր
 սլըս. ուստի Կենդանակերսլարան անու՛ն
 նի: Իւրաքանչիւր Կենդանակերսլ զերե
 սուն աստիճանս բովանդակէ. երեսնիցս՝
 12, լինին աստիճանք 360: յԵրկոտասան
 Կենդանակերսլից՝ վեցն են չիւսիսայինք,
 սյսինքն. խոյ՝ Յու՛ Լ՛րկաւոր, Վար
 նանայինք. խեցգետին՝ Լ՛ուիւծ՝ Կոյս՝
 Լ՛մառան Կենդանակերսլք: Իսկ վեցն են
 չարաւայինք, ք. Կշիւ՝ Կարիճ, Լ՛ղեղ
 նաւոր, Լ՛նանայինք. Լ՛յծեղջիւր,
 Գ՛րհոս՝ և Զուկն, Զմեռան Կենդանա
 կերսլք:

Լ՛յս Շ՛րջանակ յայլոց ասի՝ Կենդանա
 կիր՝ Կշանաբեր՝ և Ճանապարհ արեգա
 կան: Լաթիներէն՝ Սիգնիֆէր: Յունա
 րէն՝ Օօդիակոս՝ և Լ՛րաբերէն՝ Սաթի
 ղաթ ըւ Բուրջ:

Պրակ 7:

Յաղագս Սիջորեայ Վ՛իծն:

Սիջորեայ Վ՛իծն, որ և՛ յամադիտա
 կան, Սիջորական՝ Սիջերկնեայ, և
 Կիսորեայ ասի. Լաթիներէն, Սիբիդի
 ու

անուռ. Յուճարէն՝ Սէսիմբրինոս:
 Լաբբերէն՝ Նիսիմբրինոս. զԼեւիթանուր
 Վուճարէն յերկու համահաւասար բաժինս
 տրոհէ. յարեւելեան և յարեւմտեան բա
 ժին: Լ.յս շրջանս տիեզերապատ սակաւ
 միջոցաւ փոխարկի յայլ միւս միջօրեայ, զի՝
 դոյն ինչ յառաջապայլութիւն յարեւելից
 յարեւմուտս, կամ՝ յարեւմտից յարեւելս,
 լինի այլ գիծ միջօրեայ. ասի յԼ. շխարհա
 գրաց, թէ՝ զկնի 300 աստարիկաց, որք
 են մղոնք Խտալականք 37 ընդ կիսոյ,
 միջօրեայ շրջանակն փոխի յայլ միւս
 շրջանակ միջօրական:

Լ.այց՝ յերեսուն և վեց Սիջորէիցն, զորս
 պարունակէ Տիեզերական Լ. շխարհա
 ցոյցն՝ հնոյ աշխարհի դունտն 18, նորոյն
 ևս՝ 18. դոյ նախորդ՝ և զուգագիծ Սի
 ջօրեայ, անշարժ՝ և անփափօխ, որ՝ ի Վտո
 լոմէոսէ՝ և յայլոց աշխարհագրաց զետե
 ղի յԱրանելի կղզիս, որք յԽտալացւոց
 կոչին՝ Լ'զօլէ Փօրտունանտէ, և ի Հիսպա
 նեացւոց՝ Լ'զլէ Կանաւրիէ:

Յորժամ արեգակն յարեւելից բարձրա
 նայ ըն մերում կիսագնաի՝ ցմեր միջօրեայ
 շրջանն, յօրինակի աղագաւ՝ մինչև յմիջօ
 րեայ շրջանն Լարեանու, լինի յԱրեան
 քաղաքի Բնակողացն՝ կէս օր, և Հակոտ
 նէիցն Լարեանցւոց, ցի՝ սոյնոցիկ, որք ուղ
 ջակի ի նեւքոյ Լարեանու Բնակին, կէս
 դի

գիշեր. և 'ի խոնարհելնոյնոյ Մ. քեզական
յարեմտիցն Լ. քեանու 'յնոյն Լ. քեանու
միջօրեայ գիծն ըն Հակոտնեայ. Կիսագն
տում, լինի մէջ գիշեր Լ. քեանցւոյ, և
Հակոտնեիցն՝ մէջ օր:

Պրակ 7:

Յաղագս Լ. քեայ Մ. քեանոյնիցն:

Պ. Ո՛ն յՄ. շխարհացուցոյ երկու Մ. քեա
գարձք, ևս՝ զուգագիծք, որք՝ թէ և
իցեն, ո՛չ 'ի Ս. եծամեծացն, այլ՝ 'ի փո
քունց շրջանակացն, սակայն՝ բաժանին
ևս յաստիճանս 360:

Հաւասարաւ միջոցաւ մեկուսանան 'ի հա
սարակածէն, այսինքն՝ աստիճանօք 23՝ լ
կիսոյ, որք են Ս. զոնք Խտալականք՝ 1410:
Լ. ն Ս. ամանք Մ. քեզական. զի՝ արեգա
կըն, որ և արեակն, ո՛չ բարձրանայ, և
ո՛չ ցածանայ անդր քան՝ զարեադարձոն.
յորժամ՝ արեգակն սկսեալ 'ի Խոյէն, և
'ի Վարնանային Հասարակածէն՝ բարձ
րանայ 'ի Հիւսիս՝ մինչև 'ց Խեցդետինն,
յո՛չ ևս անդր բարձրանայ, այլ՝ անդրէն
'ի Հասարակածն Մ. շնանային դարձեալ
խոնարհի 'ի Հարաւոյս մինչև 'ց Մ. յծեղ
ջիւրն. և յՄ. յծեղջերէն տակաւին դար
ձեալ 'ի Հասարակածն Վարնանային՝
բարձրանայ մինչև 'ց Խեցդետինն. ուստի՝
ասին՝ Ս. ամանք, Մ. ջրպետք՝ և ցանկք
արե

արեգական, զի՛ յինքեանց դարձուցանեն
 զարեգակն առ հասարակածն։ Արևա
 դարձն, որ մերձ է՝ մերոյս բնակութեան,
 և բնաւից հիւսիսականացս, ասի՝ ամառ
 նային, և խեցգետնի։ Իսկ՝ այն, որ է՝ մեզ
 և մերոյս բնակութեան աներևոյթ, ասի՝
 Չմեռնային, և Այծեղջեր։

Յորժամ՝ Արեգակն հասանի յԱրևա
 դարձն խեցգետնի, որ Յունիսի 22 հան
 դիպի՝ մեզ հիւսիսականացս լինի ամառ
 նային արևակայութիւն, տիւն երկարի՝
 գիշերն կարճանայ։ Իսկ՝ հարաւայնոցն լի
 նի Չմեռն, տիւն կարճանայ՝ գիշերն եր
 կարի։ Եւ յորժամ՝ Արեգակն մտանէ
 յԱյծեղջիւրն, որ հանդիպի դեկեմբերի
 22. մեզ հիւսիսականացս լինի արևակա
 ցութի, և արևադարձ Չմեռնային, տիւն
 կարճանայ՝ գիշերն երկարի։ և հարաւայ
 նոցն հակադարձօրէն՝ արևակայութիւն,
 և արևադարձ Ամառնային, տիւն երկա
 րի՝ և գիշերն կարճանայ։

Այսոսքիկ արևադարձք անունին 'ի
 Աթինացոց՝ Սօլոտիցիակիւ, այսինքն՝
 արևակայութիք։ 'ի Յունաց՝ (Ը)րօպի
 կի, այսինքն՝ Վարձուցիւք, զի՝ դարձու
 ցանեն յինքեանց զարեգակն առ հասա
 րակածն, որ զետեղի 'ի մէջ արևադար
 ձիցն։ յարաբացոց Սուդարի Սերէթան,
 որ է՝ արևադարձն խեցգետնի։ և Սու

դարի ջէշի, որէ՛ Վճեղջեր Վրեւ
դարձն:

Պրակ Է:

Յաղագս Երկուց Բեռնականացի:

Բեռնական Շրջանակքն, որք հաւա
սարաւ միջոցաւ՝ի հասարակածէն մե
կուսանան, այնքան բացատուութիւն հեռա
նան՝ի բեռնացն աշխարհի, որքան բացա
տուութիւն Երկաքանչիւր Վրեւադարձն զա
տանայ՝ի հասարակածո՛ւնէն, այսինքն՝աս
տիճանօք 23 ընդ կիսոյ, կամ՝ Իտալա
կան մղոնիւք հազար չորսհարիւր տասն:
Յերկուց զուգադիծ Բեռնականացն՝
մեզ երեւելին ասի՝ հիւսիսային, և Վրջայ
ին. Լաթիներէն՝ Ուրսինուս. Յունա
րէն, Վրկտիկուս. Վրաբերէն՝ Սուդա
րի Շմալ. իսկ՝ միւսն, որ մեզ անտես է՝
ասի, հարաւային, հակառջ՝ Վներեւա
կան, և Սուղական. Լաթիներէն՝ Վնս
տրալիս. Յունարէն՝ անթարկտիկուս.
Վրաբերէն՝ Սուդարի ջնսլբ:

Պրակ Դ:

Յաղագս Վսփեացի երկրի:

Համատարած Վշխարհացոյց մեր, որ
պէս՝ Պատկեր ընդհանուր երկրի, և
ջհանքին, զերկոսեան բեռնս ունի, որք
ի Լաթինացւոյ՝ կարգինէս, և՛ Վերտի

էս Ս՝նէնդի՝ ասին, 'ի Յուէնաց՝ Պ՛օլի, յա
բաբացւոյ՝ Վ՛նէթբ:

Յուցանէ՛ ևս, զ՛նգեակ Հատոճածս աշ
խարհի՝ զորս Մշխարհագրօղբ Վօտիս
անոճանէն, որոց անոճանքն են՝ Մյրե
ցեալ գօտի. բարեխառն Հիւսիսային, և
բարեխառն Հարաւային. ցրտային Հիւ
սիօսային, և ցրտային Հարաւային:

Մի՛ Մյրեցեալ գօտի, զի այն Հատոճած
միշտ աբէկեցեալ շառաւիղաց Մրեգական.
Սկսեալ յՄրեադարձէն | Սեցգեսնի,
վերջանայ յՄրեադարձն Մծեղջեր, և
բովանգակէ զաստիճանս լայնութեան՝ 47
մ, զՄտալական մղոնս՝ 2820:

Մասսպէլ իմն է՝ հաւատալն՝ ոչ գոլ բնա
կութիւն մարդկան յՄյրեցեալ գօտւոջ
վասն սաստիկ ջերմութեան. և ոչ՝ ըն ցըր
տային գօտիս՝ սակս դժնդակ ցրտութեան.
զի՛ վաղուրեմն ճանապարհորդութիւն, և
նաւարկութիւն Հիսպանիացւոց, Փօրթու
գալլից, և Մյոց ճգրտեցաւ հաւաստու
թեամբ՝ ըն միջի այրեցելոյ գօտւոյ գոլ
խուռն բնակութիւն մարդկան. սոյնպէս՝
և ցրտային գօտիս բնակեցեալս գոլ՝ ստու
գեն Հօլլանդայիք, և Մնգլիացիք:

Հիւսիսային Բարեխառն Վօտի սկսել
յՄմառնային Մրեադարձէն՝ աւարտի
յՄջային Շրջանակն, և պարունակէ
շաստիճանս լայնութեան՝ 43, որք են
մղոնք

մղոնք Խտալականք 2580: Հիւսիսային
 ցրտային գօտի զսկիզբն արարեալ յԱ՛ր
 ջային Շ ըջանակէ՝ աւարտի Հիւսիսային
 ԲԼԵՌԱՆՆ. բովանդակէ զաստիճանս լայ
 նութեան 23՝ ընդ կիսոյ, այսինքն՝ մղոնս
 Խտալականս՝ ու չորս հարիւր տասն:

Բ՛յսու համեմատութե՞ք իմա՞ զառ՛ի բա
 րեխառն, և ցրտային Վօտեացն հարաւ
 այնոց. զի՛ յերկաքանչիւրումն մի, և նոյն
 է՝ ճառ յաղագս Բ՛ստիճանացն | այնուհե՛:

Պրակ Դ:

Յաղագս հանգիստացելոյ Վ՛ծելն՝ և ԼԼԵ՛հային:

Հանգիստաբացեայ Վ՛իծքն (ըստ որում
 լեւրոգեցաւ) յԲ՛րեմիոց յԲ՛րեւելս
 ածին, և հաւասարաւ բացատութե՞ք հե
 ռանան ՚ի միմեանց, և յերկուց բլեռացն:
 Լ՛ն սոսկադիծք՝ բաց ՚ի հասարակածէն,
 երկուց Բ՛րեւադարձիցն՝ և երկուց ԲԼԵ
 ռականացն, որք են զուգագիծ հանգի
 տաբացեայք: Օանազանն զորքանու
 թիւն տունընջեան, և գիշերոյ:

Վանդի՛ որք բնակին ՚ի ներքոյ հասարա
 կածունին՝ ունին միշտ զտիւն հաւասար
 գիշերոյն երկոտասան ժամուց. բայց՝ որ
 քան բնակութի ինչ հեռանայ ՚ի հասա
 րակածէն առ հիւսիս՝ կամ, ՚ի հարաւ,
 այնքան՝ առաւելանայ որքանութի տւրն
 ջեանն Բ՛մառան, և գիշերոյն Չմեռան
 եթէ

Եթէ՝ տեղի ինչ հեռանայ 'ի հասարակա
 ծէն առ Ն. Ե. Ե. Ե. (Թէ 'ի հիւսիսայինն, և
 Թէ 'ի հարաւայինն) 750՝ քայլիւք, ունի
 այն բնակութիւն՝ և տեղի զառաւելու
 Թիւն աւուր չորրորդիւ մասամբ ժամուն
 միոյ. Եթէ՝ քայլիւք, 1 00 կիսաժամաւ
 զանազանի այն տեղի յերկոտասան ժա
 մունցն հասարակածին, և սկսանի Ն. Ե.
 քին Վլիմայ, և նահանգ. Ն. Ե. քին Ե.
 այսն՝ չորրորդիւ մասամբն ժամու առա
 քին հանդիտաբացեայն հեռանայ 'ի Ն. Ե.
 քին Ե. Ն. Ե. քին 'ի Ն. Ե. քին, և այլն
 ըստ կարգի: Ն. Ե. քին Ն. Ե. քին, և այլն
 որ և՛ Վլիմայ ասի, այսինքն՝ խոնարհումն,
 և հոլովումն. զերիս բովանդակէ հանդի
 տաբացեսոյս, և կիսաժամաւ զանազանի
 յայլ միւս նահանգէ, և 'ի Վլիմայէ:
 Ն. Ե. քին՝ Եթէ տեղին, ուր որ բնակի,
 Տիւն երկար ունիցի ժամն 14 ընդ կիսոյ,
 հաստատեցէ զայն տեղի գոլ 'ի ներքոյ
 հինգերորդ նահանգի, և Վլիմայի. զի՝
 հինգ կիսաժամօք 'ի հասարակածէն հե
 ռանայ, և յառաջ մատուցանի. ըստ այսմ՝
 և զայլ Վլիմայս իման: 'ի Ն. Ե. քին հանդի
 ունի կարելի՝ նշանել անսղալօրէն զՎլի
 մայս վասն անձկութեան դժիցն, և աստի
 ճանաց: 'ի մէջ Ն. Ե. քին հանդի ունի
 տրի տարածայնութի յաղագս Վլիմայիցն
 հինքն զեօթն և Եթէ՝ համարեցին զՆ. Ե.
 հանգս

Հանգս, և զԼլիմայս. ըստ որում, չնորհօք
Ոգւոյն Սրբոյ՝ յԼ. շխարհագրութե մե-
րում գրելոց եմք: Ի այց՝ հաւանելի իմն
է ընդունիլն յԼ. յամիկ Լ. շխարհագիր Գ. ի
տութեան. որքան՝ Լորագոյնք, այնքան
Ստուգագոյնք: Լորդ՝ և մեք զհետ Լորագոյն
Լ. շխարհագրաց երթալով՝ 24
Ժամային Լլիմայս համարեմք մինչև ի
բարձրութիւն Ի. և եռացն 66 ընդ կիսոյ.
վեց ևս՝ Լլիմայս ամառականս, մինչև ի լայ
նութեան աստիճանս, կամ՝ ի բլեռաց
բարձրութիւն 90. ոյր աղագաւ՝ համառօ
տակի գծագրեցուք ի վախճանի Տետր
կիս զաղիւսակ Հանգիտաբացելոյն, Լլի
մայիցն, և այլոց Շ ըջակայութեց նոցին:

Պրակ Ը:

Յաղագիս Լ. արիճանացի Շ ըջանակաց Համապա-
րաժի մերոյ Լ. շխարհագրացի. երկայնութեան, և
լայնութեան արեղեաց:

Լ. մենայն Շ ըջանակ բաժանի յաստի
ճանս՝ 360. իւրաքանչիւր աստիճան
ունի մասունս 60, որք են 60 մղոնք Խտա
լականք. զի՝ մի մասն աստիճանաց, է՝ մի
մղոն Խտալական. որպէս 60 մասունք
աստիճանաց, սապէս՝ 60 մղոնք Խտալա-
կանք զմի աստիճան կացուցանեն. որպէս՝
մի մղոնն Խտալական է՝ 1000 քայլ երկրա-
չափական, այսպէս՝ և մի մասն աստիճա-
նաց

նայ. ուրեմն ամենայն շրջանակ ունի մա
սունս Մատիճանայ՝ կամ, Սղոնս Խտալա
կանս՝ 21600, որք են քայլք Լըկրաչա
փականք 216000000:

Լըդ՝ ուսեալ զորքանութի աստիճանայ
ըստ գետնախաղայ մղոնաչափութե, ե
թէ կամի որ գիտել զՆեուաւորութի, և
զբացատութիւն քաղաքաց առ իրեարս.
գիտայցէ նախ՝ զինչ իցէ երկարութիւն,
և զինչ լայնութիւն տեղեաց:

Լըկարութի տեղեաց է՝ վայրն այն, և մի
ջոյն՝ որ ձկտի յառաջին Միջօրեայ Վճէն
մինչև 'ցմիջօրեայ գիծն Տեղւոյն այնորիկ,
զորմէ հարցախնդրի. այսինքն՝ միջոյն
այն, որ չափի 'յԼըանելի Վղղեացն մինչև
'ցխնդրեցեալ տեղին. զի՝ Նինքն, որք մի
ւնն զՆին աշխարհն ծանեան, տեսանե
լով զբնակեալ աշխարհն գոլ երկայնա
գոյն 'յԼըմտից 'յԼըեւել, և անձկագոյն
'ի Նիւսիսոյ առ Նարաւ՝ զչափն 'յԼը
մտից 'յԼըեւել, ասացին՝ Լըկայն. և 'ի
Նիւսիսոյ առ Նարաւ՝ Լայն: զսկիզբն ա
րարեալ 'յԼըանելի Վղղեացն մինչև 'ցը
յետին Վէտն Լըեւելեան, համարին աս
տիճանք 180 ըստ երկայնութե Վիսագն
տին. զայսքանութիւն աստիճանայ հա
մարեալ ևս՝ ըն Վիսագնտումն հակոտնէ
ից, լինին միահաղոյն աստիճանք երկայ
նութեան. 360:

Իստայսմ սարասի՝ զսկիզբն | այնութե
առեալ 'ի Հասարակածէն մինչև 'ցԲ. և
եռսն, թէ 'ի Հիւսիսային, և թէ 'ի Հա
րաւային, համարէ Լճաւորհազիրն զաս
տիճանս 90 'ի Հիւսիս, և 90 'ի Հարաւ.
որք 'ի միասին են 180 աստիճանք | այնու
թեան Կիսագունտ աշխարհիս. սմին
նման՝ համարէ ևս ըն Կիսագնտումն հակ
ոտնէից զաստիճանս | այնութե 180, որք
'ի միւլայր հաւաքեցեալք՝ են 360 աստի
ճանք | այնութեանի

Պրակ 7:

Յաղագս Չափոց, զորս 'ի Կերարհանէն Լճաւ
հազիր:

Սուստ մասն՝ յետին, և Սկիզբն ամե
նայն չափուց Լճաւորհազրութեան՝
է՛ Վարեհատն, կամ՝ հատն Վարույ
ըստ | այնութեան ընկողմանեալ:

Սատն՝ սարունակէ գարեհատս կողա
կիցս, և ըստ լայնութեն ընկողմանեալ՝ 4:

Թիզն ունի մատուռս 4:

Ստն ունի թիզս ձեռին 4:

Կանգունն ունի զոտս 4:

Քայլն Լորկրաչափական ունի զոտս 5:

Լսպարէզն (ունի զԼորկրաչափական
քայլս 125:

Սղոնն, որ և՛ Սիլ Խտալական, ունի զաս
պարէզս 8. զԼորկրաչափական քայլս 1000:

Փար

Փարսանդ՝ կամ, Փարսախ, ունի քայլ՝	
3100 • ըստ Մ.ՅԼԹ՝ քայլ	3750 :
Ս. ուսաց Փորսոն ունի քայլ՝	250 :
Ս. զոն ժամային ունի քայլ	3000 :
Ս. զոն Փրանցիզաց ունի քայլ՝	2500 :
Ս. զոն՝ կամ, Ս. Էնկայ Մ. ԼԷԷմանաց ունի քայլ	4000 :
Ս. յնպէս՝ և Հիսպանիացւոց Ս. Էնկայն :	
Ս. զոն Ս. Էհաց ունի քայլ	3300 :
Ս. սպարէզն Ս. Ինաց՝ քայլ	200 :
Ճանապարհ Շաբաթեան՝ առ Հերբայ եցիս ունի կանգ ունս հերբայականս	2000
Ս. Թիճանն ունի զՍ. տալական միզոնս	60 :
զՍ. Երկրաչափական քայլ	60000 :
զՍ. Թոս Երկրաչափականս	300000 :
զՍ. Երկրաչափական Ս. Իզս	1200000 :
զՍ. Երկրաչափական Ս. Թառունս	4800000 :
Եւ զՍ. Երկրաչափական Ս. Կարեհատս	19200000 :

Պրակ Ժ :

Ս. զԷսասէ Հանգիստեացէից, Ս. Էհայից՝ Երկայնոս Թեոն Եստրաք, և Բորիքոս Եստն Ս. Էհայից՝ կամ, Լայ Կոստանտինոս Կոստանտինոս Ս. Էհայից :

Ս. Եւ զին Ս. Կաւազանն հետեւեալ Ս. զիւ Ս. Թաւիս ցուցանէ զՀանգիտաբացէից Թիւն : Երկրորդն՝ զՍ. Էհայից : Երրորդն՝ զԺամս՝ և զմասունս ժամուց երկայն Թիւն : Երրորդն՝ զԼայնութեան

աստիճանս, և զմաստունս. կամ՝ զբարձ
րութեան Ռեւելին աստիճանս. զի՝ մի,
և նոյն է լայնութիւն տեղեաց, և բարձ
րութիւն Ռեւելին: Հինգերորդն՝ զընդ
արձակութիւն Ալիմայիցն: Ահեցերորդն՝
զԼ'նունանս Ալիմայիցն:

Քառադէմ է Քերթութիւնն.

գիր, ուղղագրութիւն.

վանդ, առողջաբանութիւն.

բառ, ստուգաբանութիւն.

բան, շարադրութիւն:

Եռադէմ Իմաստասիրութիւնն:

Ըջիկա, բանական.

Փիղիկա, բնական.

մետաֆիզիկա, գերբնական:

Եռամասնեայ Լ'ծաբանութիւնն.

Թարգմանական, հաւատ.

վարոյական, Ահր.

վիճաբանական, յոյս:

Եռամասնեայ Իրաւն.

Լ'ծածին, անփոփոխ.

Ր'նածին, անխախտ.

մարդածին, փոփոխական:

Եռամասնեայ Աստուծականն.

գիծ, գծագրութիւն.

մակերեւոյթ, երեսագրութիւն.

մարմին, հաստատագրութիւն:

համե գիտ աւել հայ հինգ	ԿԼԵ Տայ համ հինգ	Արհամատ Լեւոն Ժա Տուայ արտ Ընջեան . Ժամ, բույ	Արհամատ Լեւոն Է համ Էար չրտեւ Էնեւտին աւարիճ, բույ	Ընդար ճաւտե ԿԼԵ Տայի . աւարիճ	աւել ԿԼԵ իյն .
0	0	12. 0	0. 0	0. 0	աւելյանի տուայի է
1	0	12. 15	4. 15		
2		12. 30	8. 34	8. 34	Ընդ Էար աւելի
3	1	12. 45	12. 43		
4		13. 0	16. 43	7. 50	Ը Կայնին կուլի Էնի
5	2	13. 15	20. 33		Ը արհամ արհամ
6		13. 30	23. 10	7. 3	
7	3	13. 45	27. 36		Ընդ Տու Լեւոն
8		14. 0	30. 47	6. 9	
9	4	14. 15	33. 45		Ընդ արհամ համ
10		14. 30	36. 30	5. 17	
11	5	14. 45	39. 2		Ը արհամ Էնի
12		15. 0	41. 22	4. 30	
13	6	15. 15	43. 32		Ը ԴԼան համ Էնի
14		15. 30	45. 29	3. 48	
15	7	15. 45	47. 20		Ընդ Կր Էնի
16		16. 0	49. 1	3. 13	
17	8	16. 15	50. 33		Ընդ համ Լեւոն
18		16. 30	51. 5	2. 44	
19	9	16. 45	53. 17		Ընդ Կր Էնի
20		17. 0	54. 29	2. 17	
21	10	17. 15	55. 34		

Համե գիւր աւել ւայր	Լ, ւ Հմեգր համ, ԱԼԷ հայր	Արեւմտե ԼԷ Ժմայ գիշերոյ, հնգերեկոյ Ժմ, բոսէ	Նարչրու Լեւեռաւ համ, Լայնու բեղեւոյ : ասարիճ, բոս	Ընդար հայնու ԱԼԷ հայնոյ . ասար՝ բո	Անց ԱԼԷ հայ իցն .
22	11	17 . 30	56 . 37	2 . 0	Ընդ դա համ
23		17 . 45	57 . 34		
24	12	18 . 0	58 . 26	1 . 40	Ընդ ԱԼԷ հայ
25		18 . 15	59 . 14		
26	13	18 . 30	59 . 59	1 . 26	Ընդ Ա հայնոյ
27		18 . 45	60 . 40		
28	14	19 . 0	61 . 18	1 . 13	Ընդ հիւ լանդ հիւ
29		19 . 15	61 . 53		
30	15	19 . 30	62 . 24	1 . 1	Ընդ () ԼԷ
31		19 . 45	62 . 54		
32	16	20 . 0	63 . 22	0 . 52	Ընդ ԱԼ հայր
33		20 . 15	63 . 46		
34	17	20 . 30	64 . 6	0 . 44	Ընդ ԱԼ
35		20 . 45	64 . 30		
36	18	21 . 0	64 . 49	0 . 36	Լամ
37		21 . 15	65 . 6		
38	19	21 . 30	65 . 21	0 . 29	Գիւ Լ
39		21 . 45	65 . 35		
40	20	22 . 0	65 . 47	0 . 22	ԱԼ հայր
41		22 . 15	65 . 57		
42	21	22 . 30	66 . 6	0 . 17	Ընդ Լայ
43		22 . 45	66 . 14		

Ի վատսուէն և եօթն յաստիճանացն լայնութեան Լըկրագնտին՝ կամ, բարձրութե՛ն Բեեռացն, սկսանին կլիմայք ամսականք՝ յորս զորքանութիւն տու ընջեան, և գիշերոյ՝ ոչ ժամուք, այլ՝ աւուրբք՝ և ամսօք չափեմք մինչև յիննոուն աստիճանս:

Օայսցանէ յաճախօրէն՝ Տըւչութեամբ Սգւոյն Սրբոյ, յայլում նոճագի ծրելոց եմք: Լսքան առ այս բաւեսցի, զի մի Տետրիկ մեր բլրիկ երևեսցի:

ԼԼըօպայ, որ և՛ ֆրանկաստան, այսինքն բնակութիւն Լճատաց, ունի չորս Սայրլեզուս. Յունաց՝ Լաթինացւոյ՝ Լլեմանաց՝ և Բսկլաւօնացւոյ, որք զանուն ԼՅ տառիւք ևս չորիւք գրեն:

Թեօս՝ Յունարէն. Déus, Բեօս՝ լաթիներէն. Լսհօգ՝ Լլեմաներէն. Բօթէ՝ Բսկլաւօներէն: Յեւրօպայ զատ ՚ի յՍլղ զափառ Բրիտանիոյն, համարին հինգ մանաւանդականք Լճանդք. լութերեն, կալվինեան՝ Սօլինեան, Լնաբապտիսք՝ և կօաքրիք՝ կամ, Սարսուականք, որք աւմենեքեան են հերետիկոսք՝ և հերձոճա ծօղք. զայսցանէ՝ յայլուրեք:

Սենի ևս՝ ութ Սոակակալ (Լադաւորս. Սայսրն հռօմայու ուղղափառ, Թադաւորքն՝ հիսպանիու, ֆրանցու՝ ֆօրթուգալ լու՝ և լեհաց, ամենեքեան ուղղափառք:

Սուէդու՝ Գանիու՝ միշտ, լուծերենք. և
 Սնգլիու՝ կամ, Սնգլիզաց՝ փոփոխական,
 և երբեմնական: ունի զինն Սդեշխարանս
 Սեծազօրս: 18՝ Գլխաւոր Գուհարանս:
 5՝ զանուանի Սարբէզարանս: 6՝ Սեծա
 համբու Սշխանս: 5՝ Սեծամեծ կօնդիս:
 զատ ՚ի կուսակալաց, և Սշխանաց Ստորկի
 Գոն 9 կայսր ընտիրք՝ որք ասին, Սէկ
 տօրէս. որոց 3 են Սրբիեպիսկոպոսք, և
 կայսեր Գպրապետք վասն Գերմանիու,
 Ֆրանցայու, և Ստալիու. 3 Ուղղափառ
 Սշխարհականք, Տակառապետ, Սահա
 բեր, և Գանձապետ կայսեր. 3 Սղան
 դաւորք, Սենեկապետ, Օրնակիր, և
 Պաշտօնեայ կայսեր:

Ընդ այս դիցումս նախա պատարիճանս Բարչրումնէ, և աշ
 նումնէ Սայրապաղատացն ՍԷրփէյեալ ուն Պա
 տարիւնացն, և ինն կայսր ընտիրացն, ասլա՝ պաշտոյ ոմանց
 իւրաքանչիւր պատարիճանս, և պարտէս Բարչրումնէ:

ՍԷնա, որն Սէգ. աստիճան. 48. բոս 20:

Սագրիդ	աստի	41:	
Փարիդ	ասա	48.	30
Իիզբօն		39.	38
Կրակի		50:	
Նօրմեա, որն Ստօքսլ		60.	30
Նաթնեա, որն Կօսլընհադ		56:	
Իօնդրա		52.	30
Սագօնցա		50.	8
Տրէվերիա		49.	30
Իօրօնեա		51.	6

